

P. D. Džejms

UBISTVENI UM

Prevela
Branislava Radević-Stojiljković

Laguna

Naslov originala

P. D. James

A MIND TO MURDER

Copyright © P. D. James 1963

Edvardu Gordonu Džejsu

Translation Copyright © 2010 za srpsko izdanje, LAGUNA

NAPOMENA AUTORKE

U Londonu postoji malo psihijatrijskih klinika za dnevno lečenje, pa je očigledno da te ustanove, pošto se bave istom granom medicine i budući obuhvaćene Nacionalnom zdravstvenom službom, moraju imati i slične metode lečenja, kao i zajedničke administrativne procedure. Utoliko im je slična i klinika *Stin*. Važnije od toga jeste jasno naglasiti da je klinika *Stin* izmišljena ustanova smeštena na imaginarnom skveru u Londonu, da niko od njenih pacijenata ili njenog osoblja, kako medicinskog tako i pomoćnog, ne predstavlja stvarne ličnosti, i da su žalosni događaji koji su se zbili u njenom podrumu isključivo plod onog čudnovatog psihološkog fenomena – mašte pisca detektivskih romana.

P. D. Džejms

1

Doktor Pol Stajner, specijalista psihijatar u klinici *Stin*, sedeo je u prednjoj ordinaciji u prizemlju i slušao kako pacijent veoma razložno objašnjava neuspeh svog trećeg braka. Gospodin Berdž je udobno ležao na kauču, savršeno voljan da razjašnjava svoju zapetljanu psihu. Doktor Stajner je sedeo pored njegove glave, u stolici brižljivo propisanog tipa, koji je Upravni odbor bolnice striktno odredio za specijaliste. Stolica funkcionalna i nipošto neprivlačna, ali bez naslona za potiljak. S vremena na vreme doktora Stajnera bi oštar trzaj vratnih mišića dozvao iz trenutnog zaborava, daleko od stvarnosti psihijatrijske prakse koju je na klinici vršio petkom uveče. Taj oktobarski dan bio je vrlo topao. Nakon dve sedmice oštrih mrazeva, tokom kojih je osoblje klinike drhtalo i vapilo za grejanjem, zvanično određen dan za početak centralnog grejanja poklopio se s jednim od onih savršenih jesenjih dana kad skver

napolju obasjava žuta svetlost, a kasne dalije u ograđenom vrtu, jarke poput kutije boja, blistaju kao u jeku leta.

Bilo je blizu sedam sati. Napolju je dnevna toplota odavno bila iščilela ustupivši mesto najpre vlažnoj izmaglici, a onda pro hladnoj tami. Ali ovde u klinici podnevna toplota kao da je uhvaćena u zamku, a vazduh, težak i nepomičan, kao da je istrošen od previše priče.

Gospodin Berdž je svađalački visokim glasom preuveličavao nezrelost, hladnoću i bezosećajnost svojih žena. Klinička procena doktora Stajnera – za koju se ne bi moglo tvrditi da nije bila pod uticajem obilnog ručka i nesmotreno odabrane krofne punjene kremom uz poslepodnevni čaj – govorila mu je kako vreme još nije sazrelo da ukaže na to da je mana zajednička svim trima gospođama Berdž zapravo jedinstveni nedostatak procene u izboru muža. Gospodin Berdž još nije spreman da se suoči s istinom o sopstvenoj nepodesnosti.

Doktor Stajner nije osećao nikakvo moralno negodovanje zbog vladanja svog pacijenta. Zaista bi bilo veoma neetički da mu tako neprikladne emocije zamagljuju rasuđivanje. Svega nekoliko stvari u životu budilo je u doktoru Stajneru moralno negodovanje, i većina ih se ticala njegove vlastite udobnosti. A mnoge su, uistinu, bile u vezi i sa klinikom *Stin* i njenom upravom. Imao je izrazito nepovoljno mišljenje o gospođici Bolam, administrativnoj upravnici, čiju je zaokupljenost brojem pacijenata s kojima on održava seanse, kao i preciznošću njegovih putnih troškova, video kao deo sistematski sprovedene politike

progona. Ljutilo ga je što se njegova večernja praksa petkom poklapa sa seansama elektrošokova doktora Džejmsa Begjulija, pa svoje pacijente – koji su svi veoma inteligentni i svesni kolika je privilegija to što ih upravo on leči – izlaže sedenju u čekaonici zajedno sa šarolikom gomilom potištenih prigradskih domaćica i duševno poremećenih neobrazovanih ljudi kakve doktor Begjuli, izgleda, uživa da sakuplja. Doktor Stajner je odbio da koristi jednu od ordinacija na drugom spratu. One su napravljene pregrađivanjem velikih, otmenih džordžijanskih soba, i prezirao ih je kao neprijatne ćelije loših razmera, neprikladne kako za njegovo zvanje tako i za značaj posla koji obavlja. A nije mu odgovaralo ni da promeni vreme svojih seansi. Stoga bi Begjuli trebalo da promeni svoj raspored. Međutim, doktor Begjuli je odlučno ostao pri svojim terminima, pa je doktor Stajner i u tome video uticaj gospođice Bolam. Njegov predlog da se ordinacije u prizemlju zvučno izloju, Upravni odbor bolnice odbio je zbog troškova. Nisu se, međutim, dvoumili oko nabavke novog i veoma skupog aparata za Begjulija, kako bi elektrošokovima isterao iz svojih pacijenata i ono malo pameti što je još poseduju. To je, naravno, razmatrao i stručni medicinski odbor klinike, ali gospođica Bolam nije krila pravac svoje naklonosti. Doktoru Stajneru, obuzetom žestokom netrpeljivošću prema administrativnoj upravnici, odgovaralo je da zaboravi kako ona na medicinski odbor nema nikakvog uticaja.

Bilo mu je teško da zaboravi koliko ga razdražuju te seanse elektrošokovima. Klinika je sagrađena u vreme

kad su ljudi podizali zgrade da traju, ali čak ni stamena hrastova vrata ordinacije nisu mogla da priguše dolaske i odlaske iz popodneve ambulante petkom. Ulazna vrata se zaključavaju u šest sati posle podne, a pacijente puštaju da uđu i izađu prema unapred zakazanom rasporedu, još od vremena kad je, pre pet godina, jedna pacijentkinja ušla neprimećena, sakrila se u toalet u podrumu i odabrala baš to nezdravo mesto da se ubije. Psihijatrijske terapijske seanse doktora Stajnera bile su isprekidane zvukom zvona na ulaznim vratima, koracima pacijenata koji stižu i odlaze, srdačnim glasovima rođaka i ljudi što dolaze s njima, ili glasnog pozdravljanja sa sestrom Ambroz. Doktor Stajner se pitao zašto rođaci smatraju da treba da viču na pacijente kao da su ovi gluvi koliko i psihotični. No možda i jesu posle seanse s Begjulijem i njegovim đavolskim aparatom. A najgora je bolnička čistačica, gospođa Šorthaus. Razumno je pretpostaviti da Ejmi Šorthaus čisti rano ujutru, kao što bi svakako bilo normalno. Tako bi u najmanjoj mogućoj meri uznemiravala kliničko osoblje. Gospođa Šorthaus je, međutim, uporno tvrdila kako ne može da obavi sav posao bez dodatna dva sata uveče, i gospođica Bolam se sa tim složila. Naravno da se složila. Doktoru Stajneru se činilo da se petkom uveče vrlo malo čisti. Gospođa Šorthaus gaji naročitu sklonost prema pacijentima koji primaju elektroterapiju – zaista, i njenog muža je svojevremeno lečio doktor Begjuli – pa se uglavnom može videti kako se mota po predvorju i zajedničkim službenim prostorijama u prizemlju dok traju te seanse. Doktor

Stajner je to već više nego jednom pominjao na sastanku medicinskog odbora i nervirala ga je opšta nezainteresovanost njegovih kolega za taj problem. Gospođu Šorthaus bi trebalo držati na odstojanju, podsticati je da radi svoj posao i ne dozvoliti joj da se zadržava u razmeni tračeva s pacijentima. Gospođica Bolam, inače nepotrebno stroga prema ostalim zaposlenima, nije pokazala nikakvu sklonost da utera u red gospođu Šorthaus. Opšte je poznato da je teško naći kvalitetne pomoćne radnike, ali sposobna službenica uprave trebalo bi da ih nađe. Popustljivost ništa ne rešava. Ali nije mogao nagovoriti Begjulija da se žali na gospođu Šorthaus, a Bolamova nikad ne bi kritikovala Begjulija. Jadnica je najverovatnije zaljubljena u njega. Na Begjuliju je da zauzme čvrst stav umesto što se klati klinikom u onom smešnom dugačkom belom mantilu, u kom izgleda kao drugorazredni zubar. Stvarno, taj čovek nema nikakvu predstavu o dostojanstvenom ponašanju jednog specijaliste.

Trup-trup, čule su se nečije čizme u hodniku. To je verovatno stari šizofrenik Tipet, Begjulijev pacijent koji u poslednjih devet godina redovno dolazi petkom uveče da rezbari drvo u odeljenju za umetničku terapiju. Pomisao na Tipeta samo još više ozlovolji doktora Stajnera. Taj čovek je krajnje nepodesan za *Stin*. Ako mu je dovoljno dobro da bude van bolnice, u šta doktor Stajner sumnja, trebalo bi da odlazi u dnevnu bolnicu ili pak u neku od onih radionica pod pokroviteljstvom okružne uprave. Baš zbog pacijenata poput Tipeta bolnica poprima sumnjivu

reputaciju i zamagljuje se njena prava funkcija analitički orijentisanog centra za psihoterapiju. Doktoru Stajneru je zaista bilo neprijatno kad je jedan od njegovih pažljivo odabranih pacijenata sreo Tipeta kako tumara klinikom petkom uveče. Nije čak ni bezbedno da Tipet bude van bolnice. Jednoga dana će izbiti neki incident pa će se Begjuli naći u nevolji.

U zadovoljnom razmišljanju o kolegi u nevolji doktora Stajnera je prekinulo ulazno zvono. E pa, stvarno, ovo nema smisla! U ovo doba to može biti samo sanitetska služba, vozač što je došao po nekog pacijenta. Gospođa Šorthaus je otišla do vrata da ih isprati. Predvorjem je odjeknuo njen jezivi glas. „U zdravlje, draga. Vidimo se sledeće nedelje. Ako ti već nije dobro, bar se čuvaj.“

Doktor Stajner se trgao i zažmurio. Ali činilo se da njegov pacijent ništa nije čuo, zauzet svojim omiljenim hobijem – pričom o sebi. Štaviše, pištave jadikovke gospodina Berdža tekle su istim ritmom u poslednjih dvadeset minuta.

„Ne pretvaram se da me je lako podneti. Nije, ja sam komplikovani vrug. A upravo to Tida i Slivija nikada nisu shvatile. To, naravno, ima duboke korene. Sećate se one naše seanse u junu? Mislim da je tada štošta bazično izašlo na videlo.“

Njegov terapeut se nije setio te seanse, ali ga to nije ni zabrinulo. Jer je bazično kod gospodina Berdža redovno odmah ispod površine, pouzdano spremno da izroni. Iznenada je postao svestan jednog drugačijeg zvuka spolja,

isprva slabog, a onda sve glasnijeg. Negde je neka žena vrištala. Bila je to strašna buka, visoka, neprekidna i potpuno životinjska. Delovala je na doktora Stajnera čudnovato neprijatno. On je po prirodi bio bojažljiv i izuzetno napet. Iako je već zbog svog posla povremeno morao da se bavi emocionalnim krizama, bio je skloniji zaobilaženju takvih vanrednih situacija nego hvatanju s njima u koštac. Strah se povukao pred ljutnjom pa je skočio sa stolice uzviknuvši:

„Ovo sad stvarno nema smisla! Šta radi ta gospođica Bolam? Zar ovde nema nikog nadležnog?“

„Šta je bilo?“, upita gospodin Berdž uspravljajući se u sedeći položaj kao lutka što iskače iz kutije, i spuštajući glas za pola oktave, do normalnog tona.

„Ništa. Ništa. Neka žena ima napad histerije, ništa više. Ostanite tu, vratiću se“, naredi mu doktor Stajner.

Gospodin Berdž je ponovo legao, ali motreći vrata i čuljeći uši. A doktor Stajner se obreo u predvorju.

Grupica okupljenih se odmah okrenula ka njemu. Dženifer Pridi, niža daktilografinja, držala se za Pitera Negla, portira, koji ju je nelagodno i sažaljivo tapšao po ramenu, zbunjenog izraza lica. S njima je bila gospođa Šorthaus. Devojčina vriska je već zamirala u jecaje, ali je drhtala celim telom i bila samrtnički bleđa.

„Šta se dešava?“, oštro upita doktor Stajner. „Šta joj je?“

Pre nego što je bilo ko uspeo da mu odgovori, otvoriše se vrata ordinacije za elektrošokove i izađe doktor Begjuli, a za njim sestra Ambroz i doktorka Meri Ingram, anesteziolog.

Predvorje je odjednom izgledalo puno ljudi. „Smirite se. Tako. Dobra devojka“, blago je rekao doktor Begjuli. „Pokušavamo da lečimo ljude.“ Zatim se okrenuo Piteru Neglu i pitao ga tihim glasom: „No, šta se dešava?“

Negl je zaustio da odgovori kad se iznenada gospođica Pridi pribrala. Oslobodila se i okrenula doktoru Begjuliju, pa kazala savršeno razgovetno:

„Gospođica Bolam. Mrtva je. Neko ju je ubio. U podrumu je, u sobi s dosijeima, ubijena. Ja sam je našla. Inid je ubijena!“

Uhvatila se za Negla i ponovo zaplakala, ali tiše. Prestalo je strašno drhtanje. Doktor Begjuli se obrati portiru:

„Odvedi je u sobu za intervencije. Neka legne. Daj joj nešto da popije. Evo ključa. Sad ću doći.“

Onda je krenuo ka stepeništu što vodi u podrum, a ostali, prepuštajući devojkju Neglovoj brizi, pođoše za njim nezgrapno se sudarajući. U *Stinu* je podrum bio dobro osvetljen; sve prostorije su se koristile jer je klinika, poput većine psihijatrijskih ustanova, patila od nedostatka prostora. Osim stepenica, kotlarnice, sobice što služi za telefoniranje i portirskih odaja, tu su se nalazili i odeljenje za umetničku terapiju, arhiva s istorijama bolesti i, u prednjem delu zgrade, soba za lečenje halucinogenom drogom LSD. Kad je grupica stigla u podnožje stepeništa, otvoriše se vrata ove sobe i u hodnik proviri sestra Bolam, rođaka gospođice Bolam – nalik nejasnoj utvari zbog bele uniforme naspram mračne prostorije iza nje. Njeno nežno, smeteno lice doleb-

delo je do njih u hodniku. „Nešto nije u redu? Učinilo mi se da sam čula vrisak pre nekoliko minuta.“

Sestra Ambroz joj odgovori autoritativno odsečno: „Sve je u redu, sestro. Vratite se svom pacijentu.“ Bela figura je nestala i vrata su se zatvorila. Okrenuvši se gospođi Šorthaus, sestra Ambroz nastavi:

„A ni vi ovde nemate posla, gospođo Šorthaus. Molim vas, vratite se gore. Gospođici Pridi bi možda prijala šolja čaja.“

Čulo se kako gospođa Šorthaus nešto mumla u znak protesta, ali se ipak nerado povukla. Hodnikom je nastavilo troje lekara sa sestrom za petama.

Soba s istorijama bolesti nalazila se s njihove desne strane, između portirske sobe za odmor i odeljenja za umetničku terapiju. Vrata su bila odškrinuta i svetlo upaljeno.

Doktor Stajner, koji je u međuvremenu postao neprirodno svestan i najsitnijih detalja, uočio je da je ključ u bravi. Nikog nije bilo u blizini. Čelične police s gusto zbijenim redovima kartonskih fascikli behu visoke do tavanice i postavljene pod pravim uglom u odnosu na vrata, s nizom uskih prolaza, osvetljenih neonskim svetiljkama. Između polica su se videla četiri visoka prozora s rešetkama. Bila je to zagušljiva sobica u koju se retko ulazilo i u kojoj se još ređe brisala prašina. Njih četvoro pođoše kroz prvi prolaz između polica pa skretoše levo, u mali slobodan prostor bez prozora i polica, sa stolom i stolicom, gde su se dosije razvrstavali ili prepisivale potrebne informacije a da se kartoni ne moraju iznositi iz arhive. Tu je bio haos. Stolica prevrnuta. Fascikle razbacane svuda po podu. Neke

otvorene i istrgnutih stranica, druge u slojevima nabacane ispod praznina na policama koje su izgledale previše uske da bi držale toliki teret papira. A usred ove zbrke, nalik nekoj punačkoj i neumesnoj Ofeliji u poplavi hartije, ležalo je telo Inid Bolam. Na grudima joj je počivala teška, groteskna figura izdeljana od drveta, koju je šakama obuhvatila za postolje tako da je izgledala kao jeziva parodija majčinstva sa stvorenjem ritualno položenim na njene grudi.

Nije bilo nikakve sumnje u to da je mrtva. Uprkos navali straha i gnušanja, doktoru Stajneru nije promaklo da postavi tu konačnu dijagnozu. Zureći u drvenu figuru, uzviknuo je:

„Tipet! To je njegov idol! To je ona statua kojom se toliko ponosi. Gde je on? Begjuli, on je vaš pacijent! Bolje bi bilo da se pozabavite ovim!“

Usplahireno se osvrtao, kao da očekuje da se Tipet tek tako tu stvori, ruke podignute da udari, kao sušta personifikacija nasilja.

Doktor Begjuli je klečao pored tela. Tiho je odvratio: „Tipet večeras nije ovde.“

„Ali uvek je ovde petkom! To je njegov idol! To je oružje!“ Doktor Stajner je jadikovao buneći se protiv takve otupelosti.

Doktor Begjuli je nežno palcem podigao levi kapak gošpodice Bolam. Ne dižući pogled, rekao je:

„Jutros su nas zvali iz *Svetog Luke*. Primili su Tipeta zbog upale pluća. Prošlog ponedeljka, čini mi se. U svakom slučaju, večeras nije bio ovde.“ A onda je odjednom

uzviknuo. Dve žene su se nagle ka telu. Doktor Stajner, koji nije mogao da natera sebe da posmatra pregled, čuo ga je kako kaže:

„I probodena je. Kroz srce, rekao bih, i to dletom s crnom drškom. Zar to nije iz Neglovog alata, sestro?“ Posle kraćeg ćutanja, doktor Stajner začu sestrin glas:

„Izgleda da jeste, doktore. Sve njegove alatke imaju crnu dršku. Drži ih u portirskoj sobi za odmor.“ Pa dodade, kao da se brani: „Svako može da ih uzme.“

„Izgleda da neko i jeste.“ Po zvuku je razabrao da se doktor Begjuli diže na noge. I dalje pogleda prikovanog za telo, kazao je: „Molim vas, sestro, telefonirajte Kaliju u portirnicu. Nemojte dizati uzbunu, ali mu recite da nikog ne pušta ni u zgradu ni iz zgrade. Uključujući i pacijente. Onda zovite doktora Eteridža i recite mu da siđe ovamo. Pretpostavljam da je u svojoj ordinaciji.“

„Zar ne bi trebalo da telefoniramo policiji?“ Doktorka Ingram je govorila nervoznim tonom, a njeno ružičasto lice, komično slično angorskom zecu, planulo je još jače ružičasto. Čak i u dramatičnim situacijama poput ove, ljudi su zaboravljali na prisustvo doktorke Ingram, pa je doktor Begjuli tupo piljio u nju, kao da je načas smetnuo s uma da ona uopšte postoji.

„Sačekaćemo direktora“, ponovio je. Sestra Ambroz nestade uz šuštanje belog uštirkanog platna. Najbliži telefon se nalazio odmah ispred arhive, ali zbog izolacije od tolikih svežnjeva papira ništa se nije moglo čuti, te je doktor Stajner uzalud naprezao uši ne bi li čuo podizanje slušalice

ili mrmljanje sestrinog glasa. Prisilio je sebe da još jednom pogleda telo gospođice Bolam. Dok je bila živa, za nju je mislio da je bez ikakve draži i neprivlačna, pa joj ni smrt nije podarila dostojanstvo. Ležala je na leđima, podignutih i malo razmaknutih kolena, tako da se jasno video poveći deo ružičastih vunениh gaća, koje su delovale daleko nepri- stojnije od gole puti. Njeno okruglo, puno lice bilo je prilično spokojno. Dve debele pletenice, koje je nosila smotane iznad čela, bile su potpuno neporemećene. Doduše, nije ni upamćeno da je starinska frizura gospođice Bolam ikada bila poremećena. Doktor Stajner je uhvatio sebe u maštariji da su te debele beživotne kike izlučile neki tajanstveni sekret i zauvek, neopozivo, ostale zalepljene za mirno čelo. Gledajući je ovako bez odbrane u smrti, doktor Stajner je pokušao da oseti sažaljenje, ali je znao da zapravo oseća strah. Ipak, jedino osećanje kog je bio potpuno svestan bilo je gađenje. Nemoguće je osećati blagost prema nečemu do te mere smešnom, šokantnom, skarednom. Ta ružna reč se nepozvana probila na površinu misli. Skaredno! Osetio je smešan poriv da joj spusti suknju, da pokrije to podbulo, patetično lice, da vrati naočare koje su joj skliznule s nosa i visile, naherene, s levog uva. Oči su joj bile upola sklopljene, a mala usta napućena kao da ne odobrava tako nedostojanstven i neugledan kraj. Doktoru Stajneru nije bio stran takav izraz: viđao ga je na njenom licu i dok je bila živa. Izgleda kao da mi prebacuje zbog mojih putnih troškova, pomislio je.

Najednom ga je spopala nedopustiva potreba da se kikoće. Prepoznao ju je kao posledicu nervoze i šoka, ali to mu nije pomoglo da tu potrebu obuzda. Bespomoćan, okrenuo je leđa kolegama, uhvatio se za policu u borbi da se pribere i pritisnuo čelo uz hladni metal dok mu je u nozdrve nadirao plesnivi miris starih dosijea.

Nije bio svestan povratka sestre Ambroz, ali ju je odjednom čuo kako govori.

„Doktor Eteridž je krenuo dole. Kali je u portirnici, rekla sam mu da nikoga ne pušta napolje. Vaš pacijent diže veliku prašinu, doktore Stajner.“

„Možda bi bolje bilo da pođem gore k njemu.“ Suočen s potrebom da nešto odluči, doktor Stajner je uspostavio vlast nad sobom. Osećao je da je nekako važno da ostane sa ostalima i bude tu dok ne stigne direktor, da bi bilo mudro uveriti se kako nije ni rečeno ni učinjeno ništa što on nije čuo. S druge strane, nije brinuo o tome da treba da ostane uz telo. U sobičku s dosijeima, osvetljenom jarko poput operacione sale, skućenom i pregrejanom, osećao se kao životinja uhvaćena u zamku. Imao je utisak da ga teške, krcate police pritiskaju, primoravajući ga da stalno skreće pogled na bezobličnu figuru u grobu od hartije.

„Ostaću ovde“, odlučio je. „Gospodin Berdž mora da čeka kao i svi ostali.“

Stajali su tako zajedno, ne govoreći ništa. Doktor Stajner je video da sestra Ambroz, bleđa ali osim toga očigledno neuzdrmana, stoji zdepasta i hladnokrvna, ruku sklopljenih preko bele kecelje. Mora da je tako stajala bezbroj puta

za bezmalo četrdeset godina bolničke prakse, čekajući uz krevet pacijenta, tiha i puna poštovanja, iščekujući naloge lekara. Doktor Begjuli je izvukao cigarete, za trenutak gledao u paklicu kao da je iznenađen što mu se našla u ruci, pa ju je vratio u džep. Činilo se da doktorka Ingram bez glasa plače. Doktoru Stajneru se jednom učinilo da čuje mrmljanje: „Jadnica. Jadnica.“

Ubrzo su začuli korake i među njima se našao direktor, u pratnji višeg psihologa Fredrike Sakson. Doktor Eteridž je kleknuo pored tela. Nije ga dodirivao, ali se primakao licu gospođice Bolam kao da će je poljubiti. Sitnim očima doktora Stajnera nije promaklo kako je gospođica Sakson pogledom okrnula doktora Begjulija, kako su se nagoniski primakli jedno drugom pa se brzo povukli.

„Šta se desilo?“ prošaputala je. „Je li mrtva?“

„Da. Očigledno ubijena.“ Begjulijev ton bio je bezizražajan. Gospođica Sakson iznenađa napravi određen pokret. U trenutku neverice doktor Stajner pomisli da će se prekrstiti.

„Ko je to učinio? Nije valjda jadni stari Tipet? Ovo je sasvim sigurno njegov idol.“

„Jeste, ali on nije ovde. On je u bolnici *Sveti Luka*, leži zbog upale pluća.“

„O, bože! Pa ko je onda?“ Ovoga puta se primakla bliže doktoru Begjuliju i nije se odvajala. Doktor Eteridž se s mukom uspravi na noge.

„U pravu ste, naravno. Mrtva je. Neko ju je očigledno prvo iznenadio, a onda ubo u srce. Idem gore da telefoniram

policiji i da obavestim ostalo osoblje. Bolje da ljude okupimo na jednom mestu. A potom nas trojica možemo detaljnije pretražiti zgradu. Ništa se, naravno, ne sme dirati.“

Doktor Stajner se nije usuđivao da ukrsti pogled s doktorom Begjulijem. Doktor Eteridž mu je u ulozi sabranog, autoritativnog administratora uvek izgledao pomalo smešno. Podozrevao je da Begjuli misli isto.

Iznenađa je čuo korake i iza polica s dosijeima kratkovidno je provirila gospođica Rut, viši psihijatrijski socijalni radnik.

„Ah, tu ste, generalni direktore“, zadihano izusti gospođica Ketl svojim melodičnim glasom. (Sam bog zna zašto, ali ona je bila jedina iz kolektiva koja je doktora Eteridža oslovljavala tom smešnom titulom. Zvučalo je kao da je bolnica nekakva banja.)

„Kali mi je rekao da ste ovde dole. Nadam se da niste zauzeti. Toliko sam se potresla! Ne želim da pravim probleme, ali ovo je stvarno previše! Gospođica Bolam mi je zakazala novog pacijenta za ponedeljak u deset sati. Upravo sam videla zakazan termin u svom rokovniku. Naravno, bez dogovora sa mnom. Ona zna da se u tom terminu uvek viđam s Vorikerovima. Bojim se da je to namerno učinila. Zna, generalni direktore, nešto se stvarno mora učiniti s gospođicom Bolam.“

Doktor Begjuli se pomeri u stranu i sumorno reče: „I učinjeno je.“

A na drugoj strani skvera Adam Dalgliš, viši inspektor Istražnog kriminalističkog odeljenja, prisustvovao je

ritualnoj koktel-zabavi koju svake jeseni priređuje njegov izdavač, a što se poklopilo s trećim izdanjem njegove zbirke stihova. On nije precenjivao ni svoj talenat niti uspeh svoje knjige. Desilo se tako da te pesme, što odražavaju njegov uzdržan, ironičan i nemiran duh, odgovaraju raspoloženju publike. Nije verovao da će ih više od pet-šest opstati toliko da čak i njemu budu trajno po volji. U međuvremenu se obreo u nepoznatim vodama u kojima rizike plovidbe predstavljaju agenti, honorari i novinske kritike. A sad i ova zabava. Pomišljao je na nju bez entuzijazma, smatrajući je nečim što treba istrpeti, ali se pokazala neočekivano prijatnom. Gospoda Hern i Ilingvort nisu mogli da posluže šeri slabog kvaliteta isto kao što nisu mogli ni da objave loše delo; Dalgliš je procenio da je dobit izdavača od njegove knjige popijena u prvih deset minuta. Stari ser Hjubert Ilingvort pojavio se samo nakratko tokom zabave, tužno se rukovao s Dalglišem i udaljio se vukući noge i mrmļajući nešto sebi u bradu, kao da žali što se još jedan pisac sa spiska preduzeća izlaže sumnjivim zadovoljstvima uspeha. Za njega su svi pisci bili starmala deca, stvorenja koja tolerišeš i ohrabruješ, ali se previše ne uzbuđuješ u slučaju da se rasplaču pred spavanje.

Bilo je i skretanja pažnje manje prijatnih od kratkog pojavljivanja ser Hjuberta. Nekoliko gostiju je znalo da je Dalgliš detektiv i nisu svi očekivali da im priča o svom poslu. Međutim, neizbežno je bilo i onih koji su mislili da je neprikladno što čovek koji hvata ubice istovremeno piše poeziju, pa bi to i izjavili s manje ili više takta. Po svojo

prilici žele da ubice budu iza brave, ma koliko raspravljali o tome šta će s njima biti posle, no to ih ne sprečava da izraze tipično suprotstavljena osećanja prema onima koji su ga uhvatili. Dalgliš je bio navikao na takav stav i smatrao ga je manje uvredljivim od uobičajene pretpostavke da postoji nešto glamurozno u tome da neko pripada timu odeljenja za istragu ubistava. No, iako je bilo pritajene znatiželje i frivolnosti u uobičajenoj meri, očekivanoj za takve prijeme, bilo je i prijatnih ljudi koji vode prikladne razgovore. Nema tog autora, koliko god bio rezervisan prema svom talentu, koji je imun na uticaj objektivnih pohvala, pa je i Dalgliš otkrio – opirući se sumnji da je nekoliko ljudi koji ga hvale zaista i pročitao knjigu, te da ju je još manje njih kupilo – kako zapravo uživa, a bio je dovoljno pošten da sebi prizna i zašto.

Prvi sat je bio grozničav, ali se ubrzo posle sedam sati obreo sâm s čašom u ruci, pored kamina koji je dizajnirao Džejms Vajat. U ognjištu je pucketala slaba vatra, pa je sobu ispunjavao blagi seoski miris založenih drva. Bio je to jedan od onih neobjašnjivih trenutaka kad je neko iznenada sasvim sâm u gomili sveta, kad je buka prigušena, a tela što se tiskaju kao da uzmiču i postaju daleka i tajanstvena, nalik glumcima na nekoj udaljenoj pozornici. Dalgliš se potiljkom naslonio na kamin, naslađujući se trenutkom usamljenosti, s odobravanjem zapažajući elegantne proporcije prostorije. Odjednom je ugledao Deboru Risko. Mora da je ušla u sobu vrlo tiho. Zapitao se koliko je dugo tu. Sveobuhvatno osećanje spokojstva i sreće

smesta je ustupilo mesto radosti, koliko poletnoj toliko i bolnoj, poput one koja obuzima prvi put zaljubljenog dečaka. Odmah ga je spazila i, s čašom u ruci, prokrčila put do njega.

Njena pojava bila je krajnje neočekivana i nije se zavaravao da je zbog njega došla. Nakon njihovog poslednjeg susreta to je malo verovatno.

„Veoma mi je drago što vas vidim ovde“, rekao je.

„U svakom slučaju bih došla“, odvrtila je. „Ali zapravo ovde radim. Feliks Hern me je zaposlio pošto mi je mama umrla. Prilično sam korisna. Kao devojka za sve. Kao stenografkinja i daktilografkinja takođe. Išla sam na kurs.“

On se osmehnuo. „Kad tako kažete, zvuči kao da ste išli na lečenje.“

„Pa, u izvesnom smislu i jesam.“

Nije se pretvarao da je ne razume. Oboje začutaše. Dalgliš je znao da je morbidno preosetljiv na svaku aluziju na slučaj od pre gotovo tri godine, zahvaljujući kojem su se i upoznali. Ta rana je bolela i na najmanji dodir. Pre šest meseci je u novinama pročitao da joj je majka umrla, ali tad mu se činilo nemogućim i uvredljivim da joj pošalje telegram ili pak lično izrazi saučešće. Najzad, on je delimično odgovoran za njenu smrt. Ni sad mu nije bilo mnogo lakše. Umesto toga, razgovarali su o njegovim stihovima i njenom poslu. Učestvujući u ovom opuštenom i nezah-tevnom ćaskanju, u sebi se pitao šta bi mu odgovorila kad bi je pozvao da s njim izađe na večeru. Ako ga glatko ne odbije – što verovatno hoće – za njega bi to mogao biti

početak veze. Nije se zavaravao kako želi samo dobar obrok u društvu žene koju smatra lepom. Pojma nije imao o tome šta ona misli o njemu, ali za sebe je znao da je od njihovog prvog susreta na ivici da se zaljubi. Kad bi prihvatila – večeras ili bilo koje druge večeri – to bi ugrozilo njegov usamljenički život. U to je bio potpuno uveren, i to ga je plašilo. Još otkako mu je žena umrla na porođaju, brižljivo se izolovao i ogradio od bola: seks tek nešto više od gimnastike, ljubavne veze kao puki dvorski ples, zvanična igra po strogo utvrđenim pravilima u kojoj se niko ni na šta ne obavezuje. Ali ona, naravno, neće prihvatiti. Nije imao apsolutno nikakvog razloga da veruje da je iole zainteresovana za njega. Jedino mu je to ubeđenje dalo snage da okuša sreću. U mislima je birao reči dok su razgovarali, zabavljajući se što posle toliko godina u sebi otkriva pubertetsku nesigurnost.

Prenulo ga je lako tapkanje po ramenu. Bila je to direktorova sekretarica, došla je da ga obavesti kako ga traže na telefon. „Zovu iz Jarđa, gospodine Dalglišu“, rekla je sa uzdržanim zanimanjem, kao da su pisci Herna i Ilingvorta uveliko naviknuti da ih zovu iz Jarđa.

Smeškom se izvinio Debori Risko, a ona jedva primetno sleže ramenima prihvatajući izvinjenje.

„Odmah se vraćam“, kazao je. Ipak, još dok je prolazio kroz gužvu ljudi što ćeretaju, znao je da se neće vratiti.

Javio se na telefon u maloj kancelariji odmah pored sale za sastanke, pošto se probio do aparata prošavši između stolica s gomilama rukopisa, rolni odštampanih šifova i

prašnjavih fascikli. Hern i Ilingvort su gajili atmosferu staromodne dokonosti i opšte zbrke iza kojih se se skrivale – ponekad na nezadovoljstvo njihovih autora – impresivna efikasnost i usmerenost na pojedinosti.

U ušima mu je zabrundaopoznati glas. „Jesi li to ti, Adame? Kako je na zabavi? Dobro. Izvini što te prekidam, ali bio bih ti zahvalan da usput nešto pogledaš. Klinika *Stin*, broj trideset jedan. Znaš to mesto. Što uslužuje neurotičare iz viših klasa. Izgleda da je neka njihova sekretarica ili administrativna službenica ili tako nešto dovela sebe dotle da je ubiju. Udarena u glavu u podrumu, a zatim stručno ubodena u srce. Momci su već na putu. Poslao sam ti Martina, naravno. Poneo ti je opremu.“

„Hvala, gospodine. Kad je prijavljeno?“

„Pre tri minuta. Zvao me je direktor medicinskog osoblja. Podneo mi je kratak izveštaj o kretanju svih u pretpostavljeno vreme smrti i objasnio zašto jedan od pacijenata nikako ne može biti krivac. Posle njega mi se javio izvesni lekar po imenu Stajner. On mi je pak objasnio kako smo se upoznali pre pet godina na nekoj večeri koju je priredio njegov pokojni zet. Doktor Stajner je pojasnio zašto on ne može biti krivac i počastvovao me je svojim psihološkim profilom ubice. Očigledno su pročitali sve najbolje detektivske romane. Niko nije dirao telo, ne puštaju nikog ni da uđe ni da izađe iz zgrade, i svi su se skupili u jednu prostoriju da jedni druge drže na oku. Biće bolje da požuriš, Adame, ili će rešiti slučaj pre nego što stigneš.“

„Ko je direktor medicinskog osoblja?“, upita Dalgliš.

„Doktor Henri Eteridž. Mora da si ga gledao na televiziji. Ugledni psihijatar predan podizanju ugleda profesije. Dostojanstven, tradicionalan i iskren.“

„Viđao sam ga na sudu“, odvrati Dalgliš.

„Da, naravno. Sećaš ga se iz slučaja Rutlidž? Prosto me je naterao da ronim suze, a ja sam Rutlidža poznavao bolje od većine ljudi. Eteridž je kao stvoren za svakog advokata odbrane, pod uslovom da uspeju da ga dobiju. Znaš ono njihovo blejanje. Nađi mi psihijatra koji izgleda pošten, govori engleski i neće šokirati porotu niti izazvati netrpeljivost kod sudije. Odgovor: Eteridž. E pa, srećno!“

Načelnik je optimističan kad misli da njegov poziv prekida zabavu. Prijem je odavno dostigao fazu u kojoj odlazak usamljenog gosta nikoga ne uznemirava. Dalgliš je zahvalio domaćinu, neformalno mahnuo nekolicini koji su ga videli i gotovo neprimećen izašao iz zgrade. Nije ponovo video Deboru Risko, niti se trudio da je nađe. U mislima je već bio na poslu, a i osećao je da ga je poziv spasao, u najboljem slučaju ukora, a u najgorem da ispadne budala. Bio je to kratak, razdirući, neubedljiv i nerešen susret, ali već je pripadao prošlosti.

Prelazeći preko trga, ka visokoj džordžijanskoj građevini u kojoj je bila smeštena klinika *Stin*, Dalgliš se prisećao oskudnih, uzgred stečenih informacija o tom mestu. Opštepoznata je bila šala o tome kako moraš biti izuzetno zdravog razuma da bi te primili na lečenje u *Stin*. Ustanovu je svakako bio glas – verovatno nezasluženo, mislio je Dalgliš – da tamo biraju pacijente više po inteligenciji